

زنان



این تعبیر دوپیش فرض دارد:

نگاه سلسله مراتبی به عالم و آدم

اگر همه هستی و انسان‌ها را در یک مرتبه تلقی کنیم، امکان نگرش بالا وجود ندارد. جنسیت مانند زمان، مکان، طبقه و همه واقعیت‌های دیگر، ظهوری صلب و سخت دارند و همه رخدادهای حیات بشری متعین به این تعینات است. ولی اگر قائل به وجود مراتبی برای هستی باشیم، می‌دانیم که اوصاف مراتب طولی با یکدیگر مختلف است. اینکه امری در یک مرتبه واقعیت داشته باشد، باعث نمی‌شود در مراتب بالاتر همان محدودیت‌ها را ایجاد کند. برای مثال زمان و مکان در مرتبه مادی می‌باشد و هستی انسان و جهان را محدود می‌کند اما در مراتب بالاتر این دو حد وجود، ظهور و بروز دیگری دارند. لذا انسان‌ها در مراتب بالاتر می‌توانند از بند زمان و مکان مادی رها شوند و جهان را به گونه‌ای دیگر تجربه کنند. به نظر نگارندگان، جنسیت نیز از این زمره است. علی‌رغم توجه‌ها و تأثیرات جدی جنسیت به مثابه یکی از ابعاد انسان، در اربعین به عنوان رخدادی انسانی-اجتماعی، بسیاری از زائران در «آن‌های معنوی» از تجربیات و مساحات مقیدکننده و تعینات ملیتی و فرهنگی و جنسیتی فراروی می‌کنند. معنویت اربعین و روح وحدت بخش «حب‌الحسین» بستری است که شرکت‌کنندگان را از سطح امکانات، شرایط و تکثرات به سمت افق‌های وحدت فراجنسیتی و فرامرزی تعالی می‌دهد.

مسیری فرای جنسیت

بررسی تلاقی اربعین و افق‌های جنسیتی

محدثه کامیار
دکترای مطالعات زنان
زهدا داورپناه
عضو هیأت علمی پژوهشکده زنان و خانواده

پیاده‌روی ایام اربعین در عراق امروز، بزرگ‌ترین رویداد شیعی جهان است. در واقع این مراسم از سال ۲۰۱۴ به بعد، به بزرگ‌ترین پیاده‌روی (پیمایش) و گرد همایی عمومی سالانه در جهان تبدیل شده است. با وجود اینکه حضور برخی از پیروان سایر ادیان و اهل سنت هم در آن قابل مشاهده است، همچنان می‌توان آن را بزرگ‌ترین گرد همایی شیعیان جهان دانست. این وحدت مذهب، زمینه و بستری جالب برای بررسی سایر مؤلفه‌های تفاوت‌آفرین از جمله قومیت، ملیت، جنسیت، طبقه و... در میان زائران اربعین است.

نظام‌وارگی آن را دریابند. مثلاً بسیاری از خانم‌های ایرانی این گزارش را دارند که مردان ایرانی در مقایسه با مردان عراقی، کمتر رویکرد حمایتی دارند. در حالی که مردان عراقی به‌طور معمول رفتارهای حامیانه بیشتری نشان می‌دهند. گویی احساس برابری در مرد ایرانی منجر به بی‌اعتنایی و گاه رقابت می‌شود، اما مردان عراقی که دیدگاه برابری ندارند و احتمالاً از موضع بالا به زنان نگاه می‌کنند، در مواقعی نیز با ارزش‌های سنتی و حامیانه با زنان برخورد می‌کنند.

گذر از جنسیت و تعالی به افق فراجنسیت

جنسیت یکی از ابعاد حیات انسانی و موضوع نظرات و آرای مختلف است. صرف نظر از اینکه متفکری جنسیت را ذاتی یا برساختی یا امری میان این دو بدانند، تأکید و توجه به مشترکات انسانی در بسیاری از مکاتب مطرح می‌شود. منتهی این خلع نظر از جنسیت را می‌توان به دو شکل مورد تأمل قرار داد، توجه به وجه انسانی قبل از وصف جنسیت و عروض تفاوت‌های جنسیتی و جنسی. گویی انسان بودن خمیره‌ای مشترک می‌باشد که با افزودن جنسیت به آن، زن و مرد پدیدار می‌شوند و البته جنسیت چنان مهم است که رنگ آن بر رنگ انسانی غلبه دارد. نگاه ذات‌گرایانه به جنسیت حتی در برابری طلبانه‌ترین حالاتش، تقریباً چنین نگاهی دارد. شیوه دومی که می‌توان به جنسیت نگریست، امکان استعلا و فراروی از جنسیت است. در این نگاه مهم نیست که جنسیت چگونه عارض می‌شود و تا چه حد بر زندگی انسان اثرگذار است. جنسیت، هرچه باشد، قابل فراروی است. در فراروی و استعلا، امری که از آن می‌گذریم حذف نمی‌شود، بی‌اهمیت نیست و نفی نمی‌شود. ولی از آنجا که گذر به مرتبه و رتبه‌ای بالاتر و بالاتر است، هرچند اوصاف مراحل قبل محفوظ هستند، محدودیت‌های آنها باعث محدودیت نمی‌شود.

چالش جنسیتی

با رواج سفر اربعین در میان ایرانیان، در این ایام مردانی غالباً از گروه‌های مذهبی به سفر عتبات می‌رفتند و چنین بازمایی می‌شد که این سفر برای زنان از حیث دشواری و امکانات، مناسب نیست. از سویی دیگر در روایات شیعی تأکید زیادی به زیارت ابا عبدالله الحسین شده است که زیارت اربعین در میان این روایات از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. با گذشت زمان و افزایش پوشش‌های رسانه‌ای، مشاهده می‌شد که بخش عظیمی از زائران عراقی، زنان هستند و زنان ایرانی بیشتری هم راهی این سفر شدند. این روند تدریجی منجر به مباحثه‌ای در جمع‌های مذهبی شد که آیا اساساً در مراسم اربعین، درست است که زنان هم حضور داشته باشند یا خیر؟ در ابتدا اکثر رویکردها بر این نظر بود که این ایام مناسب حضور زنان در اربعین نیست و دلالی از قبیل ازدهام جمعیت و نبود امکانات را بیان می‌کردند. با گذر زمان و افزایش گزارشات زنان از حضور خود در زیارت اربعین و شاید اهمیت وجه نمادین این مراسم، رویکردهای مذهبی-انقلابی، متمایل به تشویق حضور زنان شدند. این روند چنان تغییر کرد و حتی به این نقطه رسید که اتفاقاً راهپیمایی اربعین با یاد زنان اهل بیت (ع) است که این مسیر را طی کرده‌اند و زنان بر مردان در این زمینه ارجحیت دارند.

مقایسه و ادراک نظام‌های جنسیتی

در سفر اربعین اظهار نظرها و مقایسه‌های جنسیتی معمولاً بخشی ثابت از تعاملات زائران است که برگرفته از مشاهده‌ها و تجارب شخصی، کلیشه‌های ایرانی-عربی، گفت‌وگوها و تکرار و تمیق مشاهدات است. یکی از رویه‌های رایج را می‌توان در تعامل زنان ایرانی شهری طبقه متوسط با فرهنگ عراقی جست‌وجو کرد. این زنان که معمولاً تاحدی تحصیل کرده، با تجربه اشتغال، نسبتاً دارای حق انتخاب در امور خانوادگی و شخصی خود هستند، معمولاً در سفرهای آغازین و آغاز سفر، احساس می‌کنند زنان عراقی از با این حال گاه در سایه نگاه‌های عمیق‌تر و هم‌دلانه‌تر، در طول سفر و یا تکرار سفرهای بیشتر زنان ایرانی به مشاهده عناصر مکمل در سن و نظام جنسیتی عراقی نائل می‌شوند و می‌توانند حمایتی دارند.

یادداشت

مسیر تربیت‌ساز

لزوم حضور خانوادگی، به همراه کودکان در پیاده‌روی اربعین

طاہره همیز

استاد حوزه و دانشگاه، مشاور خانواده و جوانان

پیاده‌روی اربعین فرصتی ناب و منحصر به فرد برای تربیت است و این تربیت حد و مرز سنی ندارد. از افراد میانسال و جوان گرفته تا نوجوانان و کودکان؛ و بستریهای مختلفی برای آنان در این سفر معنوی فراهم می‌باشد. در اغلب خانواده‌ها پدر و مادر به دلیل علاقه و عشق فراوانی که به فرزند خود دارند به اشتباه اجازه آزمون، خطا و تجربه به آنها نمی‌دهند و سعی در فراهم کردن همه خواسته‌ها و نیازهای فرزندشان به تنهایی دارند و نتیجه این نوع تربیت، کودکانی وابسته، بدون اعتماد به نفس و ناز پرورده می‌شود؛ اما در مسیر سفر اربعین بچه‌ها نیز با بحران‌های مختلفی روبه‌رو می‌شوند، مشکلات مسیر را می‌بینند و درک می‌کنند. در این سفر کودکان باید برای خواسته‌های خود تلاش کنند؛ برای مثال اگر گرمای هوا آزاردهنده است باید سختی حرکت در شب و بیدار ماندن در این زمان را تجربه کنند. از طرفی به دلیل مواجهه مستقیمی که با جامعه و افراد مختلف دارند روحیه همکاری، فداکاری و گذشت در آنها تقویت می‌شود و اگر والدین نیز با آنها همراه شوند بخش خوبی از مسئولیت پذیری در وجودشان ساخته می‌شود. ویژگی ممتاز دیگری که در این مسیر وجود دارد، معنویت فضا و دور بودن از فضای جنسیت‌زده و شهوانی است.

پاکی فضا به دلیل هدف والای پیاده‌روی اربعین کمک می‌کند تا بستریهای تربیتی برای نوجوانان فراهم باشد و تکامل نفس کسب کنند. همچنین بسیاری از عادت‌های نادرست نظیر وسواس و زودرنجی در طی تعاملات غیر قابل اجتناب سفرها برطرف می‌شود. البته لازم به ذکر است که سمت دیگر این ماجرا در وهله اول پدران و سپس مادران هستند. ایشان باید با سعه صدر و فراهم کردن بسترها و همراه کردن خانواده در سفر این امکان رشد را برای همه اعضای خانواده فراهم کنند. اگرچه مسیر راهپیمایی اربعین ضمن فرصت‌های رشد فردی و معنوی و شیرینی‌های متفاوت خود همواره با سختی و چالش‌های فراوان نیز همراه است، اما نباید فراموش کرد که در اصل ماجرا در این زمان، خاندان پیامبر (ص)، زنان و کودکان اسیر از کربلا، در سفر بوده و سختی‌های بسیاری را متحمل شده‌اند بدون شک همراهی زنان و کودکان در راهپیمایی اربعین می‌تواند فضا را برای همزادپنداری و درک بیشتر مصیبت‌های حضرت زینب و کاروان اسرافراهم کند.



در این سفر کودکان باید برای خواسته‌های خود تلاش کنند؛ برای مثال اگر گرمای هوا آزاردهنده است باید سختی حرکت در شب و بیدار ماندن در این زمان را تجربه کنند. از طرفی به دلیل مواجهه مستقیمی که با جامعه و افراد مختلف دارند روحیه همکاری، فداکاری و گذشت در آنها تقویت می‌شود و اگر والدین نیز با آنها همراه شوند بخش خوبی از مسئولیت پذیری در وجودشان ساخته می‌شود.



زنان (طبقه شهری متوسط) که معمولاً تاحدی تحصیل کرده، با تجربه اشتغال، نسبتاً دارای حق انتخاب در امور خانوادگی و شخصی خود هستند، معمولاً در سفرهای آغازین و آغاز سفر، احساس می‌کنند زنان عراقی از داشته‌های ایشان به عنوان زن، محروم هستند. با این حال گاه در سایه نگاه‌های عمیق‌تر و هم‌دلانه‌تر، در طول سفر و یا تکرار سفرهای بیشتر زنان ایرانی به مشاهده عناصر مکمل در سن و نظام جنسیتی عراقی نائل می‌شوند و می‌توانند نظام‌وارگی آن را دریابند. مثلاً بسیاری از خانم‌های ایرانی این گزارش را دارند که مردان ایرانی در مقایسه با مردان عراقی، کمتر رویکرد حمایتی دارند.

